reizen

Te voet
Rondje door de Eilandspolder 13

Vietnam
Op de brommer door Hanoi 14

Dwalen tussen de tempels

Ronddwalen door doodstille antieke ruïnes: buiten geheide hits als Milete en Ephese heeft West-Turkije archeologie-liefhebbers veel te bieden.

tekst JOOST VERMEULEN, foto's RÉNIE VAN DER PUTTE

Tussen de enorme rotsblokken hangt de zoete geur van thijm. Een hagedis, die zich koesterde in de zon, schiet schichtig weg tussen de stenen. In de honderden jaren oude olijfbomen zingen duizenden krekels. De azuren zee ligt roerloos in de diepte. In de verte de contouren van een vissersschip.

Niets beweegt verder. We klimmen op een van de schijnbaar doelloos rondgestrooide blokken: één bij één meter, ooit met veel precisie uit de rotsen gehakt. We tellen de stukken: tien, veertien, twintig, een enorme rij. Het lijkt een muur. Even verderop: zes rijen op elkaar, hier stond ooit een imposant gebouw. Iets beneden ons de resten van een zuil. Een sokkel ligt halfoverwoekerd in de schaduw van een notenboom. Nog meer zuilenresten. En dan: inscripties. 'Gegroet' staat in Oudgrieks op een sokkel. Een langere inscriptie lijkt te vertellen over een keizer.

Ooit was Notion - we dwalen al uren rond tussen de oude stadsresten - een belangrijke havenstad aan de westkust van Klein-Azië. Werd, zo weten we van antieke auteurs, in de zesde eeuw voor onze jaartelling gesticht door Griekse kolonisten uit Boeotië. Vanwege haar haven speelde de stad ruim een eeuw later een belangrijke rol in de oorlog tussen Athene en Sparta. Drie keer werd ze daarna ingenomen, steeds krabbelde Notion weer op. De enorme muren werden afgebroken en weer opgebouwd. Verwoeste tempels herrezen en het theater werd vergroot en aangepast.

'Gegroet' staat in Oudgrieks op de sokkel van een beeld

Toen in de eerste eeuw van onze jaartelling de Romeinen heel Klein-Azië aan hun enorme rijk hadden toegevoegd, werd ook Notion een Romeinse stad, met badhuizen, agora's en nieuwe aan de Romeinse goden gewijde tempels. Een serie desastreuze aardbevingen, het verzanden van de haven en de invallen van stammen uit het oosten maakten dat de stad aan het einde van de zevende eeuw volledig was verlaten. Notion werd een ruïne.

Zoals deze prachtige plek met zijn tempels, stadsmuren, restanten van een badhuis, een raadszaal en een theater zijn er in het westen van Turkije vele tientallen.

Slechts enkele, zoals Ephese, Bergama (het oude Pergamon) en Milete, zijn uitgegroeid tot internationale toeristische attracties. Daar zijn de tempels gerestaureerd, staan overal borden met uitleg in drie, vier talen. En je kunt er, als je dat wilt, een gids huren die de geschiedenis op zijn duimpje kent. Er zijn natuurlijk ook souvenirstalletjes, theehuizen en restaurants.

In Notion, Nyssa, Teos of Magnesia ad Meandros, om er maar een paar te noemen, is dat er allemaal niet bij. Hoewel er vaak wel wat is opgegraven en op een enkele plek zelfs restauraties zijn uitgevoerd, liggen deze ruïnes er voor het grootste deel nog bij zoals ze ooit zijn achtergelaten. Je moet je vaak een weg banen tussen de struiken en soms raak je, letterlijk, het spoor bijster tussen de Griekse, Romeinse en Byzantijnse overblijfselen.

Daar staat tegenover dat je er ongestoord kunt rondwalen, zelf je gedachten kunt laten gaan over hoe het hier ooit is toegegaan, je verbazen over vergane glorie, genieten van waanzinnige vergezichten of gewoon uren in de schaduw op een steen zitten mijmeren.

Hoewel het openbaar vervoer in Turkije zeer goed is – elk dorp, hoe klein ook, wordt bediend door op zijn minst een minibus of *dolmus* (gezamenlijke taxi) – is het als je de minder bekende resten van de westkust wilt bezoeken, het handigst gebruik te maken van eigen vervoer. Dan kun je, zonder dat je zorgen hoeft te maken of je de laatste minibus nog haalt, de zon zien ondergaan tussen de dennenbomen op de site van het antieke Colofon (Kolophon), of besluiten om toch in het wonderschone, onbedorven dorp Birgi een overnachtingsplaats te zoeken.

ADVERTENTIE

ReisRadar PrijzenPuzzel

Meedoen?

Los de puzzel op en geef uw eindoplossing aan ons door! Dit kan op verschillende manieren: via 0909-5010615 (0,35 cent per gesprek). Toets eerst uw nummer in en spreek daarna de oplossing van de puzzel in. Of sms ACTIEREISRADAR en uw antwoord (1, 2, 3 of 4) naar 2002. Voorbeeld: ACTIEREISRADAR3. U ontvangt dan een ontvangstbevestiging (0,35 cent per bericht). U kunt uw oplossing ook op een briefkaart naar ReisRadar sturen, prijspuzzel nr.4, Postbus 26, 7300 HB Apeldoorn of ga naar www.reisradar.nl/puzzel en geef hier uw oplossing door. De oplossing moet voor 31 oktober a.s. bij ons binnen zijn. Winnaars krijgen automatisch bericht.

Voor de spelvoorwaarden zie www.reisradar.nl/spelvoorwaarden

Welke wereldbol (1-4) ontbreekt er op de plaats van het vraagteken als je weet dat hij telkens een kwartslag rond zijn as draait?

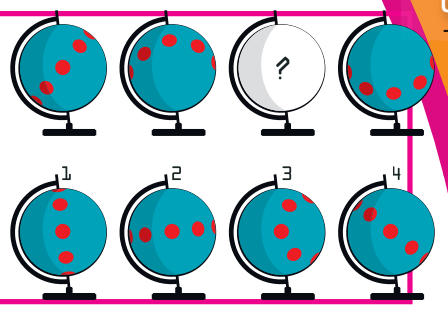

REISRADAR
ZEKERRR OP VAKANTIE

ReisRadar is een initiatief van Wegener NieuwsMedia, hieronder vallen de dagbladen: BN/DeStem | Brabants Dagblad | Eindhovens Dagblad | De Gelderlander | PZC | de Stentor | De Twentsche Courant Tubantia.

Voor 7 winnaars arrangement Bussloo voor twee personen t.w.v. € 178,-

Thermen Bussloo, een bijzonder en exclusief sauna-, beauty- en spa-resort dat kwaliteit en luxe uitstraalt. Een droom waarin liefdevolle aandacht, respect, comfort en ontspanning centraal staan. Dit gevoel willen wij graag samen met onze medewerkers aan u overdragen, zodat het voor een ieder tijdloos genieten is.
U bent van harte welkom!

Op basis van beschikbaarheid te boeken t/m 31 augustus 2009. Reserveren noodzakelijk!

Kiest u voor een lunch, dan zijn de behandelingen tussen 10.00 - 18.00 uur
Kiest u voor een diner, dan zijn de behandelingen tussen 12.00 - 22.00 uur

Voor meer informatie: tel. 055 - 3682640 of www.thermenbussloo.nl

Ontvangsthal voor pelgrims, een andron, in Labranda.

Recentelijk opgegraven mozaïek bij Metropolis.

Deel van het gymnasium bij Tralleis.

Een prima uitvalsbasis voor de speurtochten in het verleden van dit deel van Turkije is het stadje Selçuk. Van daaruit zijn de meeste sites als dagtrips te bezoeken. Naar Notion is het bijvoorbeeld nog geen half uur rijden langs de aantrekkelijke kustweg.

Vlak daarbij bevindt zich, verborgen in een sinaasappelboomgaard, het Apolloheiligdom van Klaros, één van de belangrijkste orakelplaatsen uit de oudheid. Alexander de Grote ging erheen om aan de godheid te vragen of hij de grens van de wereld kon bereiken, Caesar vroeg er om succes voor zijn Gallische campagnes en Cleopatra zond haar vertrouweling om van de priesters te horen of de goden haar goedgezind waren.

Van de tempel is nog verrassend veel over. Een Frans team heeft eind vorige eeuw de drie enorme godenbeelden die in tientallen brokstukken werden teruggevonden, gerestaureerd en op hun oude plaats opgesteld. Nog verder landinwaarts kun je in de bergen op zoek naar de ruïnes van Kolophon. Hoewel er niet veel meer overeind staat, maakt de setting waarin de archeologische resten zich bevinden het de moeite waard om erheen te rijden.

Wie Kolophon toch te obscuur lijkt, kan vanaf Notion verder langs de kust rijden naar het antieke Teos. Daar werd sinds mensenheugenis Dionysos aanbeden. Zijn tempel vormt het beginpunt van een prachtige, ruim een uur durende wandeling door een mediterraan landschap. De tocht leidt langs een verscholen en begroeid theater, een intiem *bouleuterion* (raadszaal) en een fraaie, strak aangelegde stadsmuur die nog uit de begintijd (zevende eeuw voor Chr.) stamt.

Beneden de stad ligt de oorspronkelijke haven. De pier, die uit de Romeinse tijd stamt, is voor een deel onder water verdwenen, maar wie niet opziet tegen een paar natte voeten kan helemaal tot het einde klauteren. Vanaf de laatste, net boven het water uitstekende steen heb je een prachtig uitzicht op het Turkse fort aan de overzijde van de baai.

Een tweede serie fraaie ruïnes vindt men ten oosten van Selçuk. In Tralleis, vlak buiten de stad Aydin, is met name het imposante gymnasium een bezoekje waard. Van dit complex, dat tot de allergrootste uit de oudheid behoorde, staat de voorgevel, bestaande uit drie immense bogen, nog geheel overeind. Vanwege de sprekende vorm noemen de lokale bewoners dit *Üç gözler*: Drie ogen.

Voorbij Aydin ligt in de bergen de oude stad Nysa. De zeer uitgebreide ruïnes liggen aan beide kanten van een smalle vallei. De Romeinen, die deze stad vanaf de eerste eeuw voor onze jaartelling bestuurden, hebben handig gebruik gemaakt van de natuurlijke omstandigheden. Zo werd de bovenkant van de vallei afgesloten en omgebouwd tot theater en lag het grote hippodroom, de renbaan, voor een deel boven de vallei. Nysa wordt op dit moment door de Turkse overheid gerestaureerd, naar het zich laat aanzien met veel liefde en zorg. Dat verdient deze prachtige plek ten volle.

Dat geldt misschien nog wel het

Vanaf de laatste steen van de pier heb je uitzicht op het Turkse fort

meest voor de bibliotheek, die op de linkerhelling te midden van eeuwenoude olijfbomen ligt. Dit bouwwerk, waar wij tijdens drie bezoeken slechts één keer een andere bezoeker tegenkwamen, kan wat ons betreft zelfs de vergelijking met de beroemde bibliotheek in Ephese, waar je elk uur van de dag in de rij moet staan om er een glimp van op te vangen, moeiteloos doorstaan.

Zowel vanaf Tralleis als vanuit Nysa kun je via smalle, schitterende bergwegen de doorsteek maken naar het stadje Tire. Dit gemoedelijke plaatsje bezit een aantal prachtige middeleeuwse moskeeën en enkele goed bewaard gebleven *khans* (pakhuizen). Vanuit Tire kun je dan via Torbali terugrijden naar Selçuk.

Wie nog puf heeft, kan vanuit Torbali een omweg maken langs Metropolis, een langs de berghelling gelegen nederzetting uit de Romeinse tijd. Interessant is vooral dat de hele buitenmuur nog intact is en dat je langs deze muren klimmend tot bovenop de nog niet opgegraven acropolis kunt komen. Het uitzicht over de vallei is, vooral tegen het einde van de middag, fenomenaal. Als de bewaker er is, vergeet dan niet te vragen of hij je de recent opgegraven mozaïeken wil laten zien. Die bevinden zich aan de onderkant van de stad links van het theater onder een beschermend afdakje.

Rondom het ten zuidoosten van Selçuk gelegen Bafameer is een derde reeks van oudheden geconcentreerd. Dit meer, dat tot de derde eeuw van onze jaartelling nog een open verbinding had met de zee, wordt omgeven door ruige bergen die tot meer dan 2000 meter hoogte oprijzen. De ruïnes lijken wel aangepast aan de natuurlijke omgeving. De stenen zijn er hoekiger, donkerder, en de muren van de steden lijken daardoor welhaast op te gaan in het landschap.

Een prachtig voorbeeld daarvan vormt de site van Herakleia ad Lathmos. Wat in eerste instantie een bergrug lijkt, blijkt bij nader inzien de stadsmuur te zijn. Vanaf de oever van het meer kronkelt die over een lengte van vele kilometers tot vlak onder de top van de eerste berg, om dan weer af te dalen naar het meer. Binnen deze prachtige omwalling met tientallen torens en onderdoorgangen bevinden zich de restanten van de oude stad.

Sinds de negentiende eeuw heeft zich een aantal boeren en vissers tussen deze ruïnes gevestigd. Het aldus gegroeide dorpje herbergt nu een paar pensions en restaurants. Vooral het Pelikanpension is een aanrader, het eten is er goed en het uizicht vanaf het terras onovertroffen.

Overnachten in Herakleia is ook handig, want dan kun je de volgende dag uitgebreid Labranda bezoeken. Dit is geen echte stad, maar een uitgebreid heiligdom met tempels, priesterwoningen en ontvangsthallen voor mannelijke pelgrims. Van die laatste zogeheten *androns* is er een drietal goed bewaard is gebleven.

Van Labranda is het maar achttien kilometer – over een slechte bergweg, dat wel – naar Milas. Van deze oude hoofdstad van het Karische rijk (dat een belangrijke rol speelde in de vierde en vijfde eeuw) is niet veel over, maar als tussenstop is deze rustige stad zeker de moeite waard.

Vanuit Milas is de oude havenstad Iassos goed bereikbaar. Dankzij de Italiaanse archeologen die hier sinds 1960 werken, is veel van de antieke stad blootgelegd. Op de terugweg naar Selçuk tenslotte is een stop bij Euremos een *must*. De Zeustempel aldaar behoort tot een van de best bewaarde van heel Turkije. Zestien zuilen staan nog geheel overeind en ook het binnenwerk van de tempel is nog goed te onderscheiden.

Om alles wat in de omgeving van Selçuk ligt te bezoeken, heb je zeker drie weken nodig. Want behalve de hierboven beschreven plekken zijn er ook nog de tempels langs de kust ten westen van de stad. En ook dieper landinwaarts zijn er nog heel wat schitterende oude steden, zoals Gerga met zijn merkwaardige graftombes, of de nog nauwelijks onderzochte bewoningsheuvels in de vallei van de Menderesrivier.

Over de verschillende in dit verhaal beschreven plekken is weliswaar veel geschreven, maar helaas is deze literatuur vaak zeer gespecialiseerd en moeilijk te verkrijgen. Gewone reisgidsen geven slechts de highlights. Het beste zijn nog de gidsen van van de archeoloog George Bean, *Aegean Turkey* en *Turkey beyond the Meander*; hoewel ze al tientallen jaren oud zijn, geven ze nog een redelijk goed beeld. Een ander handig naslagwerk is *Ancient Civilizations of Turkey* van Ekrem Akurgal, dat onlangs in een geheel herziene druk is verschenen.